

עֶשֶׂר הַמִּכּוֹת, וְעוֹד כִּמָּה... לכבוד פסח ולזכר מכות מצרים – כמה ביטויים שהם ממש מכה

בעברית, מכה היא גם חבטה (מכה) שהגוף מקבל וגם אסון, צרה. כמה ביטויים בעברית קשורים למילה מכה, והרי הם לפניכם:

- **מכה שלא כתובה בתורה** – כינוי לצרה שלא נזכרת ברשימת הקללות שבפרשת "כי תבוא" (ספר דברים). כלומר: צרה גדולה מאוד. "מחלת ההשמנה היא מכה שלא כתובה בתורה".
- **מפת מדינה** – תופעה שלילית, שאופיינית לחלק גדול מהעם. "מפת המדינה של השנה היא ג'נס הדוק מדי ועקבים גבוהים מדי".
- **מפת מוות** – מכה חזקה, שיכולה להרוג. "סגירת המפעל היתה מפת מוות לעיירה הקטנה".
- **מכה ניצחת** – מכה שגורמת להפסד מוחלט של היריב (האויב); מכה שמכניעה את הקרב. "יש להכות את האיראנים מכה ניצחת, כדי לגמור את נושא האיום הגרעיני אחת ולתמיד".
- **מפת שמש** – תחושה של חולי, עייפות והתייבשות בשל חשיפה מוגזמת לשמש. "אם תצא לטיול בקיץ בלי כובע ומים, תקבל מפת שמש".
- **מפת קור** – נזק לגוף בגלל חשיפה לקור רב. "הגעתי לאירופה באמצע החורף בלי מעיל מתאים. קיבלתי מפת קור ואושפזתי בבית־חולים".

מה זה ערוב?

מה קרה בכל אחת ממכות מצרים?

- **דם** – היאור ושאר מקורות המים הפכו לדם.
- **צפרדע** – הארץ התמלאה צפרדעים.
- **פיגים** – עפר הארץ הפך לכינים.
- **ערוב** – חיות טרף רעות מילאו את הארץ.
- **דבר** – מגפת דבר פגעה בבעלי החיים.
- **שחין** – מחלת עור קשה פגעה בבני־האדם ובבעלי החיים.
- **ברד** – ברד (דורי קרח שיוורדים במקום גשם) פבר פגע בחי ובצומח.
- **ארבה** – חרקי הארבה אכלו את כל מה שנותר אחרי פגיעת הברד.
- **חושך** – שלושה ימים של חשכה גמורה.
- **מפת בבורות** – כל הפנים הפכו־ים, של בני־האדם ושל החיות, מתו.

- **מכות נאמנות / מכות נמרצות / מכות רצח** – מכות חזקות מאוד. "השודדים לא ידעו שבעל הדיירה היה בעברו אלוף הארץ בהיאבקות. הם קיבלו ממנו מכות נמרצות".
 - **הקדים תרופה למכה** – הכין מראש דרך להציל את עצמו מהצרה שתבוא עליו. "ידעתי שהילדים ישגעו אותנו בנסיעה הארוכה, ולכן הקדמתי תרופה למכה ולקחתי עמי משחקים וחטיפים, שיעסיקו אותם".
 - **מופה גורל** – אומלל, מסכן, מישהו שהגורל התאכזר אליו, הכה אותו. "הם אספו בגדים וצעצועים לילדים מופי גורל באפריקה".
 - **מופה ירח** – סהרורי, אדם שקם בלילה ומתהלך מתוך שינה. "בפעם הראשונה לא הבנתי מה היא עושה, עד שהסבירו לי שהיא מופת ירח".
 - **מופה תדהמה** – נדהם, מופתע, מתקשה להאמין. "כששמעתי כמה הם שילמו על הבית, עמדתי שם מופת תדהמה, ולא ידעתי מה לומר".
 - **להכות בברזל בעודנו חם** – לנצל את המצב הנוכחי, לנצל את ההזדמנות העכשווית. "זה הזמן להכות בברזל בעודנו חם, ולהעניש את התלמידים האלימים, כך שגם האחרים ילמדו לקח (את השיעור)".
 - **מכה על חטא** – מתחרט ומבקש סליחה על דבר רע שעשה. "אני מכה על חטא על ששיקרתי לו, ולא אמרתי את דעתי האמיתית".
- בסלנג**
- **במכה אחת** – בבת אחת, בפעם אחת. "הוא הרוויח את כל הכסף במכה אחת".
 - **מכה** – כינוי לצרה גדולה במיוחד. "הילד הזה הוא מכה; כל ילדי הגן פוחדים ממנו". "המנהל שלי הוא ממש מכה".
 - **מכות יבשות** – מכות חזקות, שאינן גורמות לפגיעה ואינן משאירות סימנים. "יצאתי מהתאונה עם מכות יבשות, ולמרות שלא רואים דבר, אני בקושי יכול לזוז".
 - **מכה מתחת לחגורה** – מכה כואבת במיוחד ולא הוגנת, כמו מכה באזור רגיש בגוף. "הדברים שאמרת לי עכשיו הם מכה מתחת לחגורה. זה לא הוגן מצדך לעשות לי את זה".

בכל דור ודור

העברת הסיפור של יציאת מצרים מדור לדור היא המהות של חג הפסח. כבר שלושת אלפים שנה, דורי דורות של יהודים חוגגים את החג הזה, זוכרים את האירוע החשוב הזה, ומעבירים את הסיפור, המסר, המנהגים, החוקים והמסורת – לדור הבא, כפי שנאמר: "בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים".

ביטוי אחר שנושא את אותו רעיון הוא "דור לדור יביע אומר". אבל רבים מהילדים של היום חושבים ש"דור" זה בכלל משהו שקשור לטלפונים סלולריים...

פער הדורות הוא כנראה דבר שילווה את המין האנושי עד סוף כל הדורות. תמיד הדור המבוגר יחשוב שהדור הצעיר "מתקלקל", יטען ש"פני הדור בפני הפלב" (זאת אומרת: דור רע) ויתגעגע לימים עברו.

יש מושגים המתייחסים לדורות קדומים: דור המבול הוא הדור שחי בתקופת המבול, בימי נח. דור המדבר מתייחס לבני ישראל שיצאו ממצרים, מתו במדבר ולא זכו להיכנס לארץ. בהשאלה, הביטוי מתייחס לדור שאינו יודע להעריך את החירות והגאולה.

יש ביטויים שמתייחסים לדורות "חדשים" יותר. בישראל, כשמדברים על דור המייסדים או דור החלוצים או דור המדינה או דור תש"ח, מתכוונים לאנשים שהקימו את המדינה, עבדו ולחמו למענה. על הדור שנולד וגדל פה בארץ אחרי שהחלה ההתיישבות הציונית אחריו, שהוא דור אחרון לשעבוד וראשון לגאולה, בדיקו כמו הפנים שנולדו לאלה שיצאו ממצרים.

ביחס לשואה, נהוג לדבר על הדור הראשון (האנשים שעברו את השואה), הדור השני (בניהם של הניצולים, שגדלו בצל הטראומה), ובשנים האחרונות – גם על הדור השלישי (הנכדים, שגם הם נושאים על גבם את המשא הכבד).

בעולם מדברים על דור האספרסו, דור הג'ינס ודור האיקס.

על מנהיגים מוצלחים במיוחד אומרים שהם גדולי הדור או מנהיגי הדור; וכשמגיע הזמן לחילופי דורות וקורה שהעם בוחר במנהיג לא מוצלח, זו יכולה להיות בכייה לדורות, כלומר, על הטעות הזאת ישלמו ויבכו גם הדורות הבאים.